

19. Yüzyıl Galata'sından Bir Banker: Darphane-i Âmire ve Sefaretler Bankeri Jacques Alléon

A Banker in the 19th Century Galata: Jacques Alléon, the Moneychanger of Imperial Mint and Embassies

Nursel Manav*

Öz

Galata bankerlerinin, Osmanlı Devleti'ndeki faaliyetlerini incelemek ve bu sayede ekonomideki yerlerini belirlemek, mali tarihe ilişkin tespitlerin doğru yapılması açısından önemlidir. Önce sarraflık yapan ve ardından Galata bankerlerine dönüşen bu finans kesiminin işlemleri, mali ilişkileri, iltizam düzenindeki yerleri, iç borçlanmadaki ağırlıklarının tespiti ve Batı ile ticaretteki aracılık rollerinin ele alınması gerekmektedir. Galata bankerlerinin ekonomideki etkinliklerinin tam olarak belirlenmesi için her birinin hem maliyeye hem de piyasa ile ticari ilişkilerinin açıklığa kavuşturulması zorunludur. Fransız uyruklu Jacques Alléon, 19. Yüzyıl Galata bankerleri arasında önde gelen bir isimdir. Buna rağmen, bir banker olarak onun ticari ve mali işleri hakkında müstakil çalışma yapılmamıştır. Ayrıca, hayatı hakkında var olan sınırlı bilginin de bir kısmı yanlıştır. Bu çalışma, Galata bankerlerinin öncülerinden Alléon'un, Osmanlı maliyesiyle 1820'lerde başlayan ilişkisindeki önemli aşamaları incelemeyi amaçlamaktadır. Yanısıra hayatıyla ilgili hatalı bilgilerin düzeltilmesi hedeflenmektedir. Kambiyo kurunun dengelenmesi amacıyla yurt dışındaki piyasalara poliçe çekmek ve Dersaadet Bankası'nın kurulmasında oynadığı rol dışında diğer mali işlemleri de gölgede kalmıştır. Galata'da kendi kumpanyasını kurduktan kısa süre sonra Darphane-i Âmire ve sefaretlerin sarraflığını üstlenmiş ve uzun süre devam etmiştir. Ayrıca, Darphane-i Âmire ve sefaretlerin sarrafi olması nedeniyle bu iki kurum adına yaptığı işlemler, onun kambiyo kurunun kontrolünde diğer bankerler arasından öne çıkmasına ve hatta öncelikle tercih edilmesine etki etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Banker, kambiyo, banka, kredi, Darphane-i Âmire, sefaret

Abstract

Examining the activities of Galata bankers in the Ottoman Empire and thus define their place in the economy is substantial for correct inference on fiscal history. This group of people first started as moneychangers and later became the Galata bankers. It is necessary to investigate their transactions, fiscal relations, role in the iltizam system, how much of domestic borrowing they occupy and their intermediary role in trade with the West. To fully determine the activities of Galata bankers in the economy, it is essential to clarify the commercial relations of each banker both with the Ministry of Finance and the market. Jacques Alléon of France is among the top of 19th century Galata bankers. Nevertheless, no private study has been carried out to examine his commercial and financial affairs as a banker. Furthermore, limited information regarding his private life is partially incorrect. This study aims to examine the important stages in Alléon's relation with Ministry of Finance which began in the 1820s as well as to correct false information regarding his private life. His financial operations has been left in the dark with the exceptions of stabilising the exchange rate and his role in the establishment of Dersaadet Bank. Soon after he founded his own company in Galata, he took on the responsibility of moneychanging for embassies and Imperial Mint, a position he fulfilled for a long time. Moreover, the operations he has done for these two institutions as their moneychanger has led to him being a more favourable choice among bankers for the control of the exchange rate.

Keywords: Banker, exchange, bank, credit, Imperial Mint, embassy

* nurmanav2007@hotmail.com; ORCID: orcid.org/0000-0001-7928-9297

Giriş

Galata bankerlerinin kökeni, Venedik ve Cenevizli tacirlerin, Bizans İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Doğu Akdeniz, Dalmaçya, Karadeniz, Ege kıyıları ve adalarına yerleşmelerine kadar geriye gitmektedir. Yaşadıkları bölgeler Osmanlı hâkimiyetine geçtikçe Avrupa'nın doğu ticaretini kontrol eden bu kesim Osmanlı uyruğuna dâhil oldu.¹ Aralarından bazıları ve orta tabakaya mensup olanları, toplumsal statülerini güçlendirmek için Avrupalı kolonilerin üyeleriyle karma evlilikler yaptı.² Levanten adı verilen bu sınıfın üyeleri sarraflık ve poliçecilik işleriyle uğraştılar.

Sarraflar, ülkede kullanılan çok çeşitli paralar arasında değişimi sağlayıp, kişi ve kurumların nakdi işlemlerini yerine getirmekteydi. Poliçecilik ise iç ve dış ticarete alacaklı-borçlu arasında kullanılan ödeme aracı olan poliçenin alım satımını içermekteydi. Levantenlerin de aralarında bulunduğu sarrafların, sarraflık ve poliçecilik faaliyetleri, 18. Yüzyılın ikinci yarısından sonra farklı bir mahiyet aldı. Devletin mali durumunun bozulmasıyla birlikte sarrafların bir kısmı hükümete borç vermeye başladı. 1760'lardan sonra savaş gibi sebeplerle para ihtiyacının arttığı dönemlerde hazinenin kısa vadeli kredi taleplerini karşıladılar.³ Uluslararası finans piyasalarıyla olan yakın ilişkileri sayesinde hükümetin istediği borcu, Avrupa'dan rahatlıkla temin edebiliyorlardı. Bu faaliyetleriyle hem finans piyasasında uzmanlaştılar hem de kendilerine ait bankaları kurmalarına yol açacak sermaye birikimini sağladılar. Devlet ortaklığıyla 1849 yılında açılan Dersaadet Bankası (Banque de Constantinople), Mayıs 1860'ta bankerler Aristide Baltazzi, Camondo, Tubini, Corpi ve George Zarifi'nin kurduğu Şirket-i Maliyye (Union Financiere) bunlar arasındadır. Bank-ı Osmanî'yle birlikte Aristide Baltazzi, Bischoffsheim Goldschmidt et Cie, J. Camondo et Cie, Mısırlıoğlu Bogos Bey, Oppenheim Alberti et Cie., A. A. Ralli, S. Zanni Stéfanovich, Stern, S. Sulzbach, Zafiropoulo et Zarifi, Chistaki Zografos Efendi tarafından açılan Şirket-i Umumiyye de bir diğer örnektir.⁴ Mali işlemlerinin hacmi büyüdükçe sarraflıktan bankerliğe doğru geçiş yaptılar;⁵ 19. Yüzyılın ortalarında Dersaadet Bankası kurulana kadar sarraflar, bankaların rolünü üstlendiler.⁶

Hazinenin mali sıkıntısı banker sınıfının oluşmasına ve gelişmesine önemli katkı sağladı. Bu kişilere, çoğunun hem ikamet, hem de işyerlerinin Galata'da olması nedeniyle Galata bankerleri denmeye başladı. Galata bankerlerinin bir kısmı üst düzey bürokratlarla yakın ilişkiler kurdular;

¹ Zafer Toprak, "Osmanlı Devleti'nde Para ve Bankacılık", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, III, 760.

² Vangelis Kechriotis, "Yunan Smyrna'sı: Cemaatlerden Tarihin Pantheon'una", *İzmir 1830-1939 Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar*, İstanbul 2008, s. 85.

³ Ali Akyıldız, "Sarraflık", *Türkiye Diyarı Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 36, s. 163.

⁴ Bankerler tarafından kurulan bankalar için bkz. Nursel Manav, *Devlet-Banker İlişkileri Çerçevesinde Baltazzi Ailesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

⁵ Şevket Pamuk, "Osmanlı Devletinin İç Borçlanma Kurumlarının Evrimi 1600-1850", *Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler*, İstanbul 2006, I, 34; Ş. Pamuk, *Seçme Eserler Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*, İstanbul 2007, I, 142.

⁶ Araks Şahiner, *The Sarrafs of İstanbul: Financiers of the Empire*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995, s. 85.

sultanların,⁷ bürokratların⁸ ve bazı kurumların⁹ finans işlerini idare ettiler. Galata bankerlerinin önde gelenleri arasında Emmanuel ve Theodore Baltazzi kardeşler, George Tubini, Lorando, Bernard Corpi, Zanni Stefanovich, Shilizzi, Glavani, Raoul Crespin, Eustache Evgenidis, Camondo, Fernandez, George Zarifi, Mavrokordato, Yorgo Zafirooulos, Christaki Zografos, Mısırlıoğlu Bogos Bey ve Köçeoğlu Agop¹⁰ gibi isimler vardı. Bankerler farklı ülkelerin uyruğundaydılar. Mesela Baltazziler Avusturya, Glavani Çek, bir başka ünlü Galata bankeri Ralli, Rus pasaportu taşıyordu.¹¹

19. Yüzyılda Galata'da faaliyet gösteren bankerlerinden biri de Fransız uyruklu Jacques Alléon'dur. Alléon'u diğer bankerlerden ayıran özellik uzun süre Darphane-i Âmire ve sefaretlerin sarraflığını yapmasıdır. Ayrıca Osmanlı lirasının sterlin karşısındaki değerini belirli bir seviyede tutmayı amaçlayan kambiyo anlaşmalarına imza atması ve Dersaadet Bankası'nın kurucuları arasında yer almasıdır. Bunlar, devlet açısından onun çağdaşı bankerlerden ayrı bir yerde konumlandırıldığını düşünmek için yeterli sebeptir. Jacques Alléon'un, diğer bankerler arasından sıyrılıp ön plana çıkmasının altında yatan nedenler ve onun ekonomik faaliyetlerini inceleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Bu çalışma, bir banker olarak Jacques Alléon'un hükümet nezdinde neden tercih edildiğini ele almayı amaçlamaktadır. Uzun süre devam ettiği Darphane-i Âmire ve sefaretler sarraflığı, kambiyo sözleşmeleri ve borç anlaşmaları üzerinden hareketle, diğer meslektaşlarına karşı ipi göğüslemesinde Alléon'un, dış finans piyasalarıyla bağlantısının önemli faktör olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır. Yani devletin Avrupalı finans çevreleriyle irtibatını sağlayacak itibarlı bir bankere duyduğu gereksinimle, Alléon'un niteliklerinin çakışmasının çağdaşı bankerler arasından bir adım öne çıkmasına yol açtığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Jacques Alléon hakkında müstakil bir araştırma bulunmaması yanında, o ve ailesiyle ilgili sınırlı bilgilerin bir kısmının da düzeltilmeye ihtiyaç duyması bu çalışmanın diğer sebepleridir. Az sayıdaki literatür nedeniyle çalışma Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) kaynaklarına dayanmaktadır. İstanbul'a göç etmeleri ve geçmişiyle ilgili bilgiler ise aile üyesi Christophe Alléon tarafından sağlanmıştır.

1. Ailesi, Hayatı ve Bankerliğe Başlaması

Jacques Alléon, hakkında yazılmış kısa biyografilerde, 1789 Fransız İhtilali'nin ardından Osmanlı Devleti'ne sığınmış bir ailenin büyük oğlu olduğu ve babasının ölümünden sonra bankerlik işine devam ettiği belirtilmektedir.¹² Gerçekte Jacques Alléon'un büyük babası Jean-François Alléon, daha 1730'da İstanbul'a gelmişti. Banker değil, bir doktordu ve İstanbul'da Fransız elçiliğinde çalışmaya başlamıştı. Ardından Osmanlı sarayında da hekim olarak görevlendirildi. Jean-François Alléon, Fransa'nın Lyon yakınlarındaki Saint-Pierreville'ye bağlı Vivarais kökenliydi. Jean-François Alléon'un, 3 Mayıs 1747'de Thérèse Marchand'la yaptığı evlilikten dört çocuğu dünyaya geldi: Marie-Madeleine (1749-1847), Jacques (1753-1801), Catherine (1757-1854) ve Claude-François

⁷ Galata bankerlerinden George Zarifi, Sultan Abdülhamid'in şahsi bankeri ve danışmanıydı (Murat Hulkiender, *Bir Galata Bankerinin Portresi: George Zarifi (1806-1884)*, İstanbul 2003, s. 93).

⁸ Köçeoğlu Agop, Ali Paşa'nın, Mısırlıoğlu Bogos, Sultan Abdülaziz'in annesinin sarrafiydi; sarraf Mihran Düz de Sultan Abdülaziz'in emriyle valide Sultan'ın bankerliğini yapıyordu (B. Üsdiken, *Pera ve Beyoğlu'nda Bankalar... Bankerler... Sarraflar... Tefeciler... Kuyumcular*, İstanbul 2000, s. 139 ve s. 141).

⁹ Emmanuel Baltazzi'nin oğlu Aristide Baltazzi, Hazine-i Hassa'nın resmi bankeri idi (Nursel Manav, *a.g.t.*, s. 115-118).

¹⁰ Z. Toprak, "Osmanlı Devleti'nde Para ve Bankacılık", *TCTA*, III, 760; B. Üsdiken, *a.g.e.*, s. 115-155.

¹¹ N. Manav, *a.g.t.*, s. 7.

¹² Behzat Üsdiken, "Alléon Ailesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, I, 205-206; Haydar Kazgan, *Galata Bankerleri*, İstanbul 1991, s. 6; H. Kazgan, "Galata Bankerleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul 1985, III, 764.

(1761-1784). Doktor Alléon'un ikinci çocuğu Jacques, 1790 yılında Sophie ile evlendi. Bu evlilikten, Thérèse (1795-1877), Christine (1800-1836), kendisiyle aynı adı taşıyan ve çalışmamızın konusu Jacques (1792-1876), Antoine (1797-1881), Jean (1799-1879) adlı beş çocuğu oldu.¹³ Kardeşleri gibi İstanbul'da doğan ailenin büyük oğlu Jacques, tam ismiyle Jacques François Antoine Alléon, Lazarist rahiplerin yönetimindeki Saint Benoit Koleji'nde eğitim aldı. 15 Temmuz 1820 tarihinde Marie Marion'la evlendi. Livornolu¹⁴ Jean François Dieudonné adlı bir tüccarın kızı olan Marie Marion'la Célestine, Sophie ve Amédée adlı üç çocukları dünyaya geldi.¹⁵

Eğitimi tamamlamasının ardından bankerliğe başlayan ve İsveç hükümetinin himayesine giren Jacques François Antoine Alléon, Auguste d'Alayer ve Georges Cingiria ile ortaklığa gitti. Bu işbirliği sayesinde yüklü miktardaki savaş topu güllesi siparişini İsveç'teki Finsbang adlı dökümhanede yaptırarak önemli miktarda servet elde etti. 1822'de aile ismiyle finans şirketini, Alléon kumpanyasını kurdu; 1824'te de Marsilya Ticaret Odası'na kayıtlı Cailhol kardeşlerin firmasının İstanbul ayağını yönetmeye başladı.

2. Darphane-i Âmire Sarraflığından Kambiyo Anlaşmalarına

Jacques Alléon aynı tarihlerde Darphane-i Âmire'nin sarrafı olmuştu. Alléon'un Darphane-i Âmire sarraflığına Agop Düzyan'ın önerisiyle getirildiği iddia edilmektedir.¹⁶ Ancak, Darphane-i Âmire Emine Sarkis Çelebi Düzyan'ın ağabeyi Krikor Düzyan'la birlikte yolsuzluk nedeniyle darphane önünde idam edilmesinin ardından, küçük kardeşleri Agop Çelebi Düzyan sürgüne gönderilmişti. Yaklaşık dört yıl kaldığı sürgünden Jacques Alléon'un Darphane-i Âmire sarrafı olmasından kısa süre önce dönen Agop Düzyan, kurumda çalışmaya yeni başlamıştı.¹⁷ Eğer tavsiye üzerine sarraflığa getirildiyse onu bu görev için takdim eden kişinin o dönemki Darphane-i Âmire Emine Kazaz Artin olması daha muhtemeldir. Jacques Alléon'un üstlendiği önemli bir iş de bağımsız olan Yunanistan'ın borçlarını tahsil etme göreviydi.¹⁸ Bu işle görevlendirilmesinin de Darphane-i Âmire sarrafı olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Darphane-i Âmire için çalışması Jacques Alléon'un rakip ya da rakiplerini kıskandırmış, onun hakkında bir takım iddialar ortaya atmışlardı. Bu tespiti, aşağıda izah edilecek olan ve kurumu zarara uğrattığı, kârını attırmak için çeşitli yollarla usulsüzlükleri olduğuna dair iki kez yapılmış ihbar kolaylaştırmaktadır.

Banker Alléon'un, Darphane-i Âmire'yle ilgili faaliyetlerine ilişkin bilgi vermeden önce sarrafların kurumlar için yaptıkları hizmetlere değinmek yararlı olacaktır. Şöyle ki, kurumlar için çalışan sarraflar, nakdi yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sorumluydular. Bunlar arasında, gerekli ödemelerini yapıp, ihtiyaç duyulan malları temin etmek vardı. Talep halinde kurumların gereksinimlerini yurtdışından getirterek, poliçeyle bedelini karşılardı. Girişte ifade edildiği gibi, poliçe iç ve dış ticarete kullanılan bir ödeme aracıydı. Ülke içinde borçlu üzerine keşide edilip, istenilen kişiye satılan veya adına ciro ettirilen poliçe bedeli tahsil edilirdi. Yurtdışına yapılan ticarete

¹³ Ailesi hakkındaki çalışmasını göndermek ve sorularına cevap vermek nezaketinde bulunan Christophe Alléon'a (Christophe Alléon, "Les Alléon. Deux siècles de présence française à İstanbul", *Oirents*, Mayıs 2008, s. 23-25) teşekkür ederim. Onnik Jamgoçyan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sarraflık Rumlar, Museviler, Frenkler, Ermeniler (1650-1850)*, çev: Erol Üyepazarcı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Temmuz 2017, s. 101.

¹⁴ O. Jamgoçyan, *a.g.e.*, s. 102.

¹⁵ <https://www.geni.com/people/Jacques-All%C3%A9on/6000000007289291786;20/01/2018;sa:20;24>.

¹⁶ O. Jamgoçyan, *a.g.e.*, s. 102 ve 103.

¹⁷ Saro Dadyan, *Osmanlı'da Ermeni Aristokrasisi*, Everest Yayınları, İstanbul Ekim 2011, s. 175-178.

¹⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), 1 Ocak 1843/29 Zilkade 1268, Hat, 1636/23; O. Jamgoçyan, *a.g.e.*, s. 102.

alacağını tahsil etmek isteyen tüccar, poliçe keşide edip İstanbul piyasasında satar, borçlular da yurtdışına çekilmiş kambiyo talep ederdi.¹⁹

Alléon, Darphane-i Âmire'in ihtiyacı olan nakdi sağlamak, Selânik, İzmir'in de aralarında bulunduğu çeşitli bölgelerin hasılatını müteahhidler aracılığıyla toplayıp teslim etmek, madenlerden çıkarılan bakırın Avrupa'da birlikte çalıştığı bankerlere satmak gibi görevleri yerine getirmekteydi. Yukarıda belirtilen ihbarlardan ilki yapıldığında yaklaşık 15 yıldır Darphane-i Âmire sarraflığına devam ediyordu. Öncelikle 15 yıl aynı görevi sürdürmesinin Alléon'un hükümet nezdinde güvenilir olduğunu gösterdiği belirtilmelidir. Bankerlerin Osmanlı maliyesiyle ilişkileri onların hem itibar hem de mali açıdan daha güçlü hale gelmelerine yol açmıştır. Bu sebeple Alléon'un Darphane-i Âmire'nin işlerini 15 yıl boyunca devam ettirmesinin diğer bankerleri imrendirdiği anlaşılmaktadır. Alléon hakkındaki ihbarın kim veya kimler tarafından yapıldığını belirlememiz mümkün olmadı; ancak, hükümet tarafından ciddiye alınmaları, iddiaların en azından doğru kulaklara fısıldandığını kanıtlamaktadır. Darphane-i Âmire için çalışan Jacques Alléon, bakır 5-6 ay vade ile devlete ait madenlerden alıyor; Avrupa'daki sarraflara satıyordu. Suistimal iddialarının bir kısmı bu satışla ilgiliydi. Bu satıştan Darphane-i Âmire'yi zarara uğrattığı ihbarına karşılık, şiddetle kendini savundu. Kâr amacı gütmeyerek, 5-6 ay gibi alım satım işi için uzun vadeli çalışmayı sadece Darphane-i Âmire için göze alıyordu. Üstelik bu satışı yapabilmemesinin en önemli sebebi de Avrupa'daki sarraflar nezdindeki itibarıydı. Son üç seneden, yani 1835'ten itibaren Osmanlı parasının değerindeki değişim nedeniyle kâr çok azalmasına rağmen, görevine devam etmişti; bu da iftihar edilmesi gereken bir hareketti. Alléon, Darphane-i Âmire'nin bakır satışından zarar ettiği kabul ediyordu. Ancak, bunun sebebi onun yolsuzluğu değil, bakır satarken çektiği poliçelerle satın aldığı poliçeler arasında meydana gelen farktı. Uzun süredir Darphane için hem itibarını hem de kendi nakdini kullanmasına karşılık, bu işten kazancı sadece %0,5 komisyondur.²⁰ Bankerlerin hükümetle yaptığı işlemlerde kâr peşinde koşmaları doğaldır. Jacques Alléon'un dilekçesinde yazdığı gibi, bankerlerin kâr elde etmeme iddiası, sınırlı kâr oranı veya burada olduğu gibi komisyon karşılığı çalışma olarak anlaşılmalıdır. Osmanlı maliyesiyle ilişkileri oranında yurtdışındaki finans çevreleriyle bağlantılarını güçlendirdiklerinden bankerler, kimi zaman düşük komisyon oranıyla iş yapmayı kabul etmekteydiler. Galata bankerlerinin kâr oranları, devletin mali güçlüklerinin artışıyla paralellik göstererek giderek yükselmiştir.

Kendini aklayabilmek için hem Fransız elçiliğini hem de Viyana'daki ortağı banker Baron Simon G. Sina'yı devreye soktu. İstanbul'daki Fransız elçi hükümete başvurdu ve Fransız tüccarları arasında en muteberlerinden Jacques Alléon'un bazı düşmanlarınca iftiraya uğradığını yazdı. Fransız elçinin Hariciye Nezaretine verdiği dilekçeden, Darphane-i Âmire'yi zarara uğratmanın dışında Alléon hakkındaki ihbarın bir başka iddiasını öğreniyoruz. Bu iddia da bankerin, satışına aracılık ettiği vapurla ilgili alıcılara mektup yazdığı ve bu yolla onları verecekleri fiyat konusunda uyardığıydı. Fransız elçi, vapurun fiyatı da dâhil olmak üzere hiçbir konuda mektup yazmadığına dair bankerin yemin ettiğini hükümete bildirdi.²¹ Avusturya'nın İstanbul elçisi aracılığıyla hükümete başvuran Baron Simon G. Sina, Alléon'a atılan iftiraların asılsız olduğuna inandığı yazdı ve bankere verdiği paranın kendisine ödenmesini talep etti.²² Darphane-i Âmire için Alléon'un bakır sattığı en

¹⁹ Z. Toprak, *İttihad-Terakki ve Cihan Harbi Savaş Ekonomisi ve Türkiye'de Devletçilik 1914-1918*, Homerkitabevi, İstanbul 2003, s. 18. A. Akyıldız, *a.g.m.*, C. 36, s. 163.

²⁰ BOA, 28 Nisan 1835/29 Zilhicce 1250, Hat, 1191/46898-D.

²¹ BOA, 4 Mart 1838/7 Zilhicce 1253, Hat, 473/23127-C.

²² BOA, 17 Mayıs 1838/22 Safer 1254, Hat, 473/23127-A.

önemli isim Baron Sina'ydı. Ayrıca Mustafa Reşid Paşa, Alléon'un devlete sadakatine ve ettiği yemine itimatının tam olduğunu belirterek, âdetâ ona kefil oldu.²³

Hakkındaki iddialar nedeniyle zor günler geçiren Jacques Alléon'un hükümet için yaptığı önemli bir görev de Osmanlı Devleti'nin yurtdışındaki temsilcileri sefirler ve sefaret çalışanlarının maaşlarına karşılık olmak üzere poliçe çekmektir. Bu konuda birazdan bilgi verilmek üzere, Darphane-i Âmire sarraflığı esnasındaki usulsüz işlemleri iddiasıyla hakkında şikâyet yapıldığı ve inceleme devam ettiği sırada sefaretlerin ihtiyacı olan paranın gönderilebilmesi için Alléon'un yurtdışına poliçe çekmeye devam etmesi istendi. Ancak, Alléon, kendisine atılan iftira yüzünden birlikte çalıştığı Avrupalı bankerler nezdinde itibar kaybettiği gerekçesiyle görevini sürdürmeyeceğini bildirdi. Darphane-i Âmire için yaptığı hizmetten memnun olduğunu açıklamaması halinde kendisi veya bir başkasınca çekilen poliçelerin kabul edilmesinde sıkıntı yaşanacağı konusunda da hükümeti uyardı.²⁴ Hükümet nihayetinde hem Darphane-i Âmire, hem de sefaretlere yapılacak ödemeler için Alléon'la çalışmaya devam etmeye karar verdi; onu resmen aklamak veya ikna etmek amacıyla bir de nişan verildi.²⁵ Fransız sefaretince korunması ve Avrupalı finans çevreleriyle bağlantısının hükümetin onunla çalışmaya devam etme kararında etkili olduğu belirtilebilir. Alléon'un Avrupalı bankerler nezdindeki şahsi itibarı da olasılıkla bir diğer faktördür.

Darphane-i Âmire'nin sarraflığını sürdüren Jacques Alléon, hakkındaki ikinci yolsuzluk veya suistimal iddiası banker Theodore Baltazzi tarafından yapıldı. Emmanuel Baltazzi'yle birlikte hükümetle imzaladıkları ayrıntıları aşağıda izah edilecek olan kambiyo anlaşmasının uygulanması esnasında iki bankerin arası bozulmuş ve özellikle Emmanuel Baltazzi'nin kardeşi Theodore Baltazzi ile Alléon arasında tartışma yaşanmıştı. Darphane-i Âmire sarrafı olarak ikinci dönemdeki faaliyetleri 1845 yılında Baltazzi tarafından ortaya atılan iddialar nedeniyle yeniden tartışma konusu olunca Fransız banker, hesaplarını gönüllü olarak denetime açtı. Defterlerini İstanbul'daki Fransa tüccarının başmüdürü ile David Glavani, Hanson ve Zito adlı üç tüccara inceletti. Bu durum, bankerin hükümet nezdindeki itibarına önem verdiğini ve bu hususta tüm ticari kayıtlarını ortaya koymaktan çekinmediğini göstermektedir. Kurumu zarara uğrattığı veya yolsuzluk iddialarına yanıt olarak Alléon, Darphane-i Âmire için yaptığı işlerden elde ettiği kârın sınırlı olduğunu bir kez daha yineledi. Tedkik sonucunda tutulan rapor, bu iddiasını desteklemektedir. Darphane-i Âmire için çalışırken neredeyse yok denecek kadar düşük bir kâr elde etmişti. Alléon'a göre, hükümet yöneticileri meccanen maliyeye iyi hizmet etme iddiasındaki kişilere güven duyulmayacağını çok iyi biliyordu. Bu nedenle çok düşük kâr onarıyla çalışmasına rağmen, Darphane sarraflığına tercih edilmesi güvenilirliğinden kaynaklanıyordu. Buna karşılık Alléon, sefaretlerin bankerliği, kredi anlaşmaları ve yurtdışından talep edilen malların temini gibi hükümet adına yaptığı diğer işlemlerden para kazandığını inkâr etmiyordu. Devletin itibarı sayesinde üstlendiği işleri rahatlıkla yapabilmiş, servetini arttırmıştı.²⁶ Hesaplarının incelenmesi neticesinde hazırlanan rapor incelendi. Baltazzi'nin iddialarına rağmen, hükümet Alléon'dan vazgeçmedi ve Darphane-i Âmire için onunla çalışmaya devam etmeye karar verdi. İlk yolsuzluk ihbarındaki gibi, Alléon'un yurtdışı bağlantıları ve Avrupalı bankerler nezdindeki itibarının bu karardaki önemli faktör olduğu söylenebilir.

²³ BOA, 4 Mart 1838/7 Zilhicce 1253, Hat, 473/23127-C.

²⁴ BOA, 17 Mayıs 1838/22 Safer 1254, Hat, 471/230082-B.

²⁵ Nişan-ı âli için buyuruldu hazırlandı (BOA, 17 Mayıs 1838/22 Safer 1254, Hat, 471/23082-A).

²⁶ BOA, 1 Ocak 1852/29 Zilkade 1268, Hat, 1636/23.

Alléon'un bir banker olarak Osmanlı maliyesi için yaptığı önemli faaliyetleri arasında kuşkusuz kambiyo kontrolü vardır. Osmanlı Devleti'nde çok sayıda farklı paraların aynı anda işlem görmesi yüzünden, bunlar arasındaki değişim işlemini niteleyen ve değişim tutarlarını gösteren kambiyo kurları ortaya çıkmıştı. Mağuş ve halis sikkelerle, kaime ve yabancı paralar aynı anda tedavül ediyor ve birbirleri arasında her an değişebilen kurlar oluşuyordu.²⁷ Farklı vezin ve ayardaki paraların birbirlerine çevrilmesinde geçerli olan kambiyo kurlarının yanında, dış ödemelerde kullanılan ayrı bir kambiyo kuru vardı. Kambiyo kurunun istikrarı para sisteminin en önemli unsurlarından biriydi. Batı ile ticaretin giderek artması ve Osmanlı kuruşunun İngiliz sterlini karşısında değer kaybetmesi, satın alınan mal ve hizmetlere ödenen bedeli de arttırmaktaydı. Hükümet, para reformundan önce ilk kez 1843 yılında kurları istikrara kavuşturmak ve kaimenin değer kaybını engellemek amacıyla²⁸ kambiyo işlemlerini yürütmeleri için Jacques Alléon ve Emmanuel Baltazzi ile anlaşacaktı.²⁹

Yurtdışına yapılan ödemelerde, 1 sterlini 110 kuruş seviyesinde sabit değerde tutma işini yapacak, yani uluslararası ticarete Osmanlı Devleti aleyhine işleyen, değer kaybının kontrol altında tutulması için Londra ve Paris üzerine poliçe çekecek bir sarraf gerekiyordu. Kambiyo kurunun kontrolü fikri gündeme geldiğinde, Jacques Alléon'la görüşüldü. Kanımızca, öncelikle onun görüşlerinin alınması uzun süredir Darphane-i Âmire'nin sarraflığını yapmasından ve elbetteki ülke dışındaki finans çevreleriyle olan irtibatından kaynaklanmaktadır. Yine de bir bankerle görüşmekle yetinilmedi ve Galata'daki önde gelen bazı isimlere de soruldu. Bu görüşmeler sonucunda hükümet, kendileri için kârdan vazgeçmeleri ve komisyon istememeleri nedeniyle Alléon ve Baltazzi'yi tercih etti.³⁰ Alléon'un diğer bankerler arasından sıyrılıp kambiyo anlaşmasını yapması onun hükümet nezdinde itibarlı olduğuna dair görüşümüzü desteklemektedir.

İki bankerin Avrupa'ya çektikleri poliçelerle kambiyo kuru 1 sterlin 110 kuruşa inmiş ve anlaşma süresince aynı seviyede kalmıştı. Bankerlerin çektikleri poliçelerin miktarı bazı kaynaklarda 450 milyon frank olarak belirtilmektedir.³¹ Ancak, Alléon ve Baltazzi'nin kişi başına elde ettikleri kâr 20.000-25.000 lira seviyesindeydi.³² Anlaşma 1845 yılında bittiğinde, kambiyonun kontrolü için yeniden hazırlıklara başlandı. Baltazzi'nin bir takım faaliyetlerinden hoşnutsuzluk duyulduğu söylentisi yayılmaya başlamıştı. İki bankerin araları bozulmuştu ve Alléon, Baltazzi ile çalışmak istemiyordu.³³ Buna karşılık yukarıda izah edildiği gibi, Baltazzi, Alléon'un Darphane-i Âmire işlemlerinde usulsüzlük yaptığını iddia etti. Emmanuel Baltazzi'nin kardeşi Theodore Baltazzi ile

²⁷ E. Eldem, *135 Yıllık Bir Hazine Osmanlı Bankası Arşivinde Tarihten İzler*, çev. Ayşe Berktaş, Osmanlı Bankası Yayını, İstanbul 1997, s. 25.

²⁸ A. Akyıldız, *Para Pul Oldu Osmanlı'da Kâğıt Para, Maliye ve Toplum*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 60-62; Z. Toprak, *İttihad-Terakki...*, s. 50; Z. Toprak, "Osmanlı Devleti'nde Para ve Bankacılık", TCTA, III, 761; H. Ferid, *Nakid ve İtibari*, C. III. Matbaa-i Âmire, İstanbul 1334, 31-32; Andre Autheman, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Bankası Bank-ı Osmanî-i Şahane*, çev. Ali Berktaş, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul 2002, s. 18-19.

²⁹ BOA, 29 Mayıs 1843/29 Rabiulevvel 1259, İ. MSM, nr. 485 lef 4. Haseyin Al, *Tanzimat Dönemi Bankacılık Teşebbüsleri (1840-1842)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997, s. 67-69; Hüseyin Al, "Osmanlı Devleti'nde İlk Kambiyo İstikrarı Sözleşmesi", *Toplumsal Tarih*, Sayı 79, Temmuz 2000, s. 6-8.

³⁰ Hükümet, kambiyo kurunu kontrol etmeyi içeren anlaşmada iki bankerin talep ettiği bakır ve zeytinyağında indirimli fiyatları kabul etti. Çünkü bankerler önemli bir görev yapacaklardı ve karşılığında indirimli fiyatları hak ediyorlardı (BOA, 3 Ocak 1843/Gurre-i Zilhicce 1258, İ. MSM, nr. 420 lef 6).

³¹ Haydar Kazgan, *Galata Bankerleri*, İstanbul 1991, s. 6.

³² BOA, 18 Mart 1847/1 Rabiulevvel 1263, İ. MSM, nr. 505.

³³ BOA, 25 Ağustos 1845/20 Şaban 1261, İ. MSM, nr. 446.

Jacques Alléon aralarındaki ticari anlaşmazlık nedeniyle birbirlerini hilecilikle suçlamaya başladılar. İki banker arasında tartışma gazetelere de yansdı. *Journal de Constantinople* Theodore Baltazzi'nin, *Echo de l'Orient* Alléon'un sözlerine yer veriyordu.³⁴ Yolsuzluk iddialarıyla ilgili inceleme ve sonuçları yukarıda izah edildiği için burada Alléon'un tek başına imzaladığı kambiyo anlaşmalarıyla devam edilecektir.

Hükümet ve tüccarların memnuniyetsizlikleri ve Alléon'un Baltazzi'nin anlaşma dışında bırakılması için Darphane nazırına yaptığı baskı etkisini gösterdi.³⁵ Böylece Jacques Alléon, ikinci kambiyo anlaşmasını hükümetle tek başına imzaladı.³⁶ İlkinden farklı olarak Eylül 1845-Ağustos 1846 arasında bir yıllık dönemini kapsıyordu.³⁷ Alléon, üç ay vadeli poliçe çekecekti. Anlaşma kapsamında yeni darb edilmiş paraları ülke dışına çıkarmaması konusunda bankerden taahhüt alındı. Hükümet anlaşmanın yürürlükte kaldığı süre boyunca banka açılmasına izin vermeyecekti.³⁸ Ağustos 1846-Şubat 1847 dönemi için altı aylık süreyi kapsayan üçüncü bir anlaşma da yine Jacques Alléon'la imzalandı. Bu sözleşmede de Mısır vergisi teminat olarak gösterildi. Tırhala ve Aydın başta olmak üzere çeşitli bölgelerin zeytinyağı âşarı da 4 kuruşluk indirimle Alléon'a verilecekti. Tokad ve Gümüşhane madenlerinden çıkarılan bakır satışa sunulacak ve böylece piyasada oluşan fiyattan bankere teklif yapılacaktır; isterse öncelikle ona satılacaktı. Mağuşuş sikkenin tedavülünden çekilmesi de anlaşma koşulları arasındaydı.³⁹ Alléon, süre boyunca kambiyo kurunu 110 kuruşta tutacak, bu sırada ortaya çıkacak çeşitli masrafları için hükümetten 3.000 lira alacaktı.⁴⁰ 1846 yılı Mart ayından itibaren 600.000 liralık poliçe çektii;⁴¹ 1847 yılı Şubat ayı sonunda Jacques Alléon'la olan anlaşma sona erdi.

Avrupa üzerine poliçe çekme işini tek başına üçüncü kez üstlenmesi istenen Alléon, bu kez kambiyo kurunun kontrolünde yeni bir yöntem önerdi: emanet usulü. Emanet usulünde ortaya çıkacak olan kâr ve zarar hükümete ait olacak; Alléon, yılın bitiminde masraflarının miktarını hazineye gönderecekti. Emanet usulü yerine maktu yöntemin devam etmesi koşuluyla hükümet, Alléon'a, masraflar ve komisyon için 18.500 lira önerdi; kabul eden Fransız banker, masrafları hariç 5.000 lira kazanacaktı. Daha önce bankerin, Osmanlı maliyesiyle yaptığı işlemler ve özellikle kambiyo anlaşmalarını devletin itibarı sayesinde elde ettiği servetin bir diyeti olarak gördüğü belirtilmişti. Alléon, bu anlaşmalardan elbetteki kârlı çıkmaktaydı. İlk anlaşmadan sonra kambiyonun kontrolünün giderek zorunlu hale gelmesi ve hükümetin Alléon'a duyduğu güvenin onun da daha fazla kazanç peşinde koşmasına neden olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü 18.500 liraya razı olmadan önce devam eden pazarlık esnasında 25.000 lira talep etmiş; buna karşılık hükümet 9.000 lira önermişti.

Bankerle yapılan bu anlaşmanın diğer koşulları arasında Darphane Avrupa'dan altın ve gümüş getirmek zorunda kalırsa bunu Jacques Alléon aracılığıyla yapması ve her türlü meskûkâtın belirlenen fiyat dışında alım satımını yasaklamakta vardı. Anlaşma boyunca Avrupalılara banka açma izni

³⁴ Korkmaz Alemdar, *İstanbul (1875-1964), Türkiye'de Yayınlanan Fransızca Bir Gazetenin Tarihi*, Ankara 1980, s. 10.

³⁵ BOA, 25 Ağustos 1845/20 Şaban 1261, İ.MSM, nr. 446.

³⁶ BOA, 6 Ekim 1845/24 Şevval 1261, İ.MSM, nr. 450.

³⁷ BOA, 25 Ağustos 1845/20 Şaban 1261, İ.MSM, nr. 446.

³⁸ BOA, 18 Mayıs 1846/21 Cemaziyelahir 1262, İ.MSM, nr. 468 Lef 2; H. Al, *a.g.t.*, s. 70-71

³⁹ Banker Alléon, yurtdışına altın ve gümüş de dâhil her türlü meskûkâtı göndermemeyi taahhüt etti (BOA, 4 Ağustos 1846/10 Şaban 1262, İ.MSM, nr. 454 lef 2, lef 3 ve lef 6).

⁴⁰ BOA, İ.MSM, nr. 454 lef 6; H. Al, *a.g.t.*, s. 77.

⁴¹ Komisyonuyla birlikte masraf tutarı 9.375 liraydı (BOA, İ.MSM, nr. 468 lef 8).

verilmeyecek ve herhangi bir olumsuz gelişme halinde alınacak önlemlerin görüşülmesinde Alléon hazır bulunacaktı⁴²

Emmanuel Baltazzi, Alléon’la anlaşmanın imzalanmasından on gün sonra tek başına ya da Alléon’la ortak olarak 12.500 liraya kambiyo kurunu kontrol etmeyi teklif edince⁴³, Fransız banker, konunun fazla speküle edildiği gerekçesiyle artık istediği ücret verilse bile kabul etmeyeceğini ve sadece emanet usulüyle kambiyo kontrol edebileceğini belirtti. Avrupa’ya poliçe çekme işinde hem işi yapan bankerin yeterli sermayesi hem de itibarı olması gerekiyordu. Alléon’un kambiyo kontrolündeki varlığı onun yurtdışı finans çevrelerindeki itibarı nedeniyle önemliydi. Ancak, Baltazzi, daha düşük fiyat teklif etmişti.⁴⁴ Neticede Mart 1847-Şubat 1848 arasını kapsayan dördüncü kambiyo sözleşmesinde Alléon yer almadı.⁴⁵

Hazinenin zararına sonuçlanan bu anlaşmanın ardından, hükümet açısından Alléon’un kambiyo anlaşmasında yer alması kaçınılmaz hale gelmişti. Az öncede ifade edildiği gibi, bankerin mali sermayesi çok önemli, kredibilitesi daha da mühimdi. Ancak, Alléon, Baltazzi’yle birlikte çalışmayı ve maktu yöntemin uygulanmasını kabul etmiyordu. Bankeri ikna etmek için Sadrazam Mustafa Reşid Paşa devreye girdi ve Alléon’a emanet usulünün uygulanacağı garantisini verildi.⁴⁶ İki bankerin birlikte çalışmaları istendi. Emanet yönteminin yeni olması nedeniyle altı aylık uygulama süresi planlanmasına rağmen, bir senelik anlaşma yapıldı. İlk kambiyo sözleşmesinde olduğu gibi, Alléon ve Baltazzi, kambiyo kurunu bir sterlin 110 kuruş düzeyinde tutacaklar; buna karşılık kendilerine %0,5 komisyon ve yıllık %5 faiz verilecek; bankerlerin her birine de yıllık 1.500 lira ödenecekti. Bu anlaşma 1849 Mart ayı başında 1840’ta çıkarılan ve esham-ı kavâimi, nakid kâğıdı veya kaime de denilen evrak-ı nakdiyyenin değerini korumak amacıyla banka kurulması şartıyla birlikte yenilenmişti.⁴⁷ Sözleşmenin taraflarca imzalanmasının ardından Jacques Alléon ve Emmanuel Baltazzi, Galata’da Voyvoda Caddesi üzerinde ortak bir büroda çalışmaya başladı.⁴⁸

Avrupa’da yaşanan krizin etkileri ağırlaştıkça kambiyo masrafı da çoğalıyordu. 1849 yılı başlarında bir yandan emanet usulü sürdürülürken, diğer yandan da bankerlerin vadesi gelen poliçeleri ödemedeki sıkıntıları giderek artmaktaydı. Kambiyo kurunda istikrarın sürdürülmesi, artan masraflar nedeniyle hazine açısından da giderek zorlaşmaktaydı. Alléon ve Baltazzi, hükümete bazı öneriler sundu. Bunlar; poliçe talebinde bulunan tüccarlardan altın veya halis sikke alınması ve aksi halde poliçe çekilmemesi, diğeri ise banka kurulmasıydı. Alléon, 1849’da Hariciye Nazırı Âli Paşa’ya bir mektup gönderdi ve kambiyo kontrolünden kaynaklanan zararın 125.000 lira olduğunu yazdı. Fransız bankere göre hükümet bir iskonto bankası kurmak zorundaydı, aksi halde kambiyo kurunu denetlemeye çalışmak anlamsızdı. Eğer bir banka kurulmazsa, Alléon, yeni dönemde kambiyo

⁴² BOA, 18 Mart 1847/1 Rabiulevvel 1263, İ.MSM, nr. 505.

⁴³ BOA, 28 Mart 1847/11 Rabiulevvel 1263, İ.MSM, nr. 506; 6 Nisan 1847/20 Rabiulevvel 1263, A.MKT, 75/52.

⁴⁴ BOA, 4 Nisan 1847/18 Rabiulevvel 1263, İ.MSM, nr. 507.

⁴⁵ BOA, 18 Mart 1847/2 Cemaziyelahir 1263, Cevdet, Maliye, nr. 5591.

⁴⁶ Tüm hesaplar bir komisyon tarafından denetlenecekti (BOA, 1 Şubat 1848/25 Safer 1264, İ.MSM, nr. 517; *ML. VRD. d.*, nr. 1879, s. 153). Denetim Anadolu Varidat Muhasebesi Üçüncü Mümeyyizi Tevfik ve Sayda Eyaleti Mukayyidi Salih Efendi tarafından yapılacaktı (29 Mart 1848/15 Cemaziyelahir 1264, Cevdet Maliye nr. 18860).

⁴⁷ BOA, *ML. VRD. d.*, nr. 1879, s. 8, s. 153.

⁴⁸ Behzat Üsdiken, “Bankalar Caddesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, II, 49.

kontrolünde yer almayacağını da net bir dille ifade etti.⁴⁹ Böylece, Alléon ve Emmanuel Baltazzi, hükümetin izni ve sermaye desteği ile 1849 yılında Dersaadet Bankası'nı kurdular.⁵⁰ Bankanın kuruluşunda da Alléon etkili olduğu anlaşılmaktadır.

İzmir'de banka kurulması için bir girişim yapılması nedeniyle Dersaadet Bankası, İstanbul'daki ilk banka olma özelliğini taşımaktadır. Bankanın 250.000 lira olarak belirlenen sermayesinin 100.000'ini hükümet, 150.000'ni de Alléon ve Baltazzi temin etti.⁵¹ Banka, iskonto bankası gibi çalışacaktı ve %3 iskonto ile kaime bozacaktı. İskontonun %2,5'i hazineye, %0,5'i de bankerlere aitti. Diğer bir görevi de, yabancı paralar karşısında Osmanlı lirasının değerini korumaktı.⁵² Alléon'a, kambiyo tutmaları için Baltazzi'yle birlikte banka müdürü olarak yetki verildi; hazırlanan sözleşme de önceki anlaşmayla hemen hemen benzer şartları taşıyordu.⁵³ Dersaadet Bankası âdeta sermayesiz kurulmasına rağmen, Jacques Alléon ve Baltazzi'nin şahsi itibarları sayesinde çıkardığı bonolar piyasalarda kabul görüyor, işlemleri güçlkle karşılamıyordu.⁵⁴

Kambiyo kurunu kontrol altında tutmak için Jacques Alléon, Avrupa üzerine poliçe çekme işinde Londra'da P. Hava ve Gabriel Hava, Paris'te James Rothschild, Marsilya'da Emeric, Odessa'da Raftalosich, Viyana'da Simon G. Sina ile çalışıyordu. Banka adına tüccara poliçe satıp bunu Londra ve Paris üzerine gönderen temsilciler arasında ayrıca İskenderiye'de Pastré Preres Alexandrie, İzmir'de Gustave Couturier ile Salzani ve Şürekâsı vardı.⁵⁵ Jacques Alléon ve Baltazzi, bankanın kurulmasına karar verilen 3 Mart 1849 ve 23 Mart 1850 arasında kambiyo kurunu 110 kuruşta tutmayı başardılar.⁵⁶

Jacques Alléon ve Emmanuel Baltazzi yönetimindeki Dersaadet Bankası, kambiyo kurunun kontrol altında tutulması ve hükümete verilen kısa vadeli avanslarla birlikte faaliyette bulunduğu yıllar boyunca zarar etti. Avrupa ile olan ekonomik ilişkilerde ödemeler dengesi sürekli açık verirken, kambiyo kurunu zararsız kontrol etmek mümkün olmadığı için Dersaadet Bankası kaçınılmaz olarak zararına çalışıyordu.⁵⁷ 1849-1850 döneminde banka kanalıyla kontrol edilen kambiyo kuru nedeniyle zarar 306.705 lira, 1850 yılı için 163.140, 1851'de 341.670, 1852 yılında da yaklaşık 1851 yılı kadardı.⁵⁸ Hazinesinin bankadan aldığı borçların faizi, devlet için yapılan ithalat ve kambiyoyla birlikte Dersaadet Bankası'nın toplam zararı 781.090 lirayla oldukça yüksek bir meblağa ulaşmaktaydı.⁵⁹ Bankaya çıkarılan ve Alléon ve ortağına ulaşan havaleler, Mısır vergisiyle kaimenin %3'lük

⁴⁹ İki banker banka kurulması konusunda her fırsatta hükümete başvuruyordu (BOA, 14 Mart 1849/18 Rabiülevvel 1265, İ. DH, nr. 10576 Lef 1).

⁵⁰ A. Akyıldız, *Para Pul Oldu...*, s. 61; E. Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, çev: Ayşe Berktaş, Osmanlı Bankası Tarihi Araştırma Merkezi ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul Aralık 1999, s. 21; Ş. Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın...*, s. 229; Z. Toprak, "Osmanlı Devleti'nde Para ve Bankacılık", *TCTA*, III, 761; Ş. Akar, *a.g.t.*, s. 88-92.

⁵¹ BOA, *MAD.d.*, nr. 12324, s. 230-231.

⁵² BOA, *MAD.d.*, nr. 12324, s. 230-231.

⁵³ BOA, 14 Mart 1849/18 Rabiülahir 1265, İ. DH, nr. 10578.

⁵⁴ H. Ferid, *a.g.e.*, III, 32; H. Kazgan, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Bankacılık Tarihi*, İstanbul 2005, s. 28; E. Eldem, *Osmanlı Bankası...*, s. 21.

⁵⁵ BOA, *MAD.d.*, nr. 12494.

⁵⁶ E. Eldem, *Osmanlı Bankası...*, s. 23.

⁵⁷ E. Eldem, *Osmanlı Bankası...*, s. 21-22.

⁵⁸ *ML.VRD.d.*, nr. 1879, s. 153; 12 Aralık 1851/18 Safer 1268, İ. MVL, nr. 7711.

⁵⁹ *ML.VRD.d.*, nr. 1879, s. 148-154.

iskontosundan hazinenin payına düşen miktar çıkarıldığında zarar 623.970 liraya inmekteydi.⁶⁰ Hükümet adına büyük bir zararla sonuçlanan Dersaadet Bankası, banka adına yapılmaya çalışılan bir istikrazın iptalinin ardından kapatıldı.⁶¹ Zarara ve bazı usulsüzlük iddialarına rağmen, yurtdışı bağlantıları nedeniyle hükümet bankanın hesaplarını kabul ederek Alléon ve Baltazzi'yi akladı. Hem onlara hem de kardeşlerine üçüncü rütbeden mecidiye nişanı verdi.⁶²

Hükümetle uyumlu çalışmayı tercih eden Alléon, çeşitli talepleri olumlu yanıt vermeyi tercih ediyordu. Kaimenin piyasadan çekilmesi için iane, yani halkın yardımına başvurulmasına karar verildiğinde 2.500 lira vererek, 1.500 lira katkı sağlayan ortağı Emmanuel Baltazzi'den daha cömert olduğunu kanıtlamıştı.⁶³

3. Sefaretler Bankeri ve Hazine Kreditörü Jacques Alléon

Hükümet, yurtdışındaki sefirler ve sefaretlerdeki görevlilerin maaş ve diğer harcamalarını karşılayabilmek için Jacques Alléon'la çalışmaktaydı. Daha net bir tanımlamayla hükümet açısından Jacques Alléon sefaretler sarrafiydı. Sefaretler sarraflığı, çalışmamızda göstermeye çalıştığımız gibi, Alléon'un hükümet açısından tercih edilme nedenleri olan yurtdışı bağlantıları ve Avupalı finans çevrelerindeki itibarının belki de en net ifadesidir. Zira Londra, Paris, Berlin, Prusya, Petersburg, Viyana gibi önemli merkezlerdeki sefaretlerin giderleri ve Malta'daki şehbenderin masrafları için komisyon karşılığında poliçe çekmekteydi.⁶⁴ Farklı ülkelere poliçe çekiyor olması onun yurtdışı finans bağlantılarının da oldukça geniş olduğunu kanıtlamaktadır. Poliçe sisteminin nasıl işlediği daha önce izah edilmişti. Sefaretler için gerekli parayı ulaştırmak amacıyla Alléon, poliçe çekiyor, sefaret çalışanları da yurtdışındaki ilgili bankerden poliçe bedelini tahsil ediyordu. İstanbul'da da hazine tarafından Jacques Alléon'a, harcamaları ve çektiği poliçe bedeli ödenmekteydi. Alléon'un, yurtdışında birlikte çalıştığı bankerler aracılığıyla işleyen sistemle sefaretlerin ihtiyaçları ve maaşlar poliçe yoluyla gönderilmekteydi. Paris Sefiri Fethi Paşa'nın maaşına yapılan zam,⁶⁵ Viyana Sefiri Rifat Bey'in İstanbul'a çağırılmasından sonra sefarette kalan tercüman ve bazı çalışanların 1.386 florin tutan maaşları için Jacques Alléon poliçe çekmişti.⁶⁶ Sadece sefir ve çalışanların maaş ve masrafları değil, sefarethane olarak kullanılan binaların kira bedelleri de banker tarafından poliçe yoluyla ulaştırılmaktaydı.⁶⁷ Rusya Sefiri Kâmil Paşa'nın sefaret için alınmasını istediği eşyaların bedelini Alléon poliçeyle gönderdi.⁶⁸ Paris sefaretinin tamiri ve bazı eşyaların satın alınması için ihtiyaç duyulan 33.329 frank tutarında poliçe çeken bankere bunun karşılığı sefaretler tahsisatından ödenmişti.⁶⁹

⁶⁰ *ML.VRD.d.*, nr. 1879, s 148-152.

⁶¹ Bankanın hesaplarının ayrıntıları ve zararın kaynakları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. N. Manav, *a.g.t.*, s. 37-56.

⁶² 2 Kasım 1854 /11 Safer 1271, A. AMD, 52/92.

⁶³ BOA, 19 Mart 1852/27 Cemaziyelahir 1268, İ.HR, nr. 4156.

⁶⁴ Viyana maslahatgüzarı Mavroyani'ye aylık 900 Florin, Paris sefirine 5.000 Frank, Londra'da Sarım Efendi'ye 600 Sterlin, Rusya sefiri Kâmil Paşa'ya 1.500 lira (15 Mart 1839/19 Zilhicce 1254, Hat, 471/23082-D).

⁶⁵ Fethi Paşa'nın maaşı için poliçe çekilmişti; ancak, maaşına zam yapılınca bankerin aradaki fark için aynı işlemi yapması istendi (BOA, 7 Haziran 1838/14 Rabiulevvel 1254, Cevdet, Hariciye, 80/3953).

⁶⁶ BOA, 15 Aralık 1839/8 Şevval 1255, Cevdet, Hariciye nr. 118/5865.

⁶⁷ BOA, 15 Temmuz 1852/27 Ramazan 1268, A. AMKT. UM, 102/82; Paris sefreti için alınan arabanın bedeli, ve sadrazamın seyahat masrafları için banker tarafından poliçe çekildi (BOA, 28 Şubat 1862/28 Şaban 1278, HR. MKT, 145/5).

⁶⁸ BOA, 15 Mart 1839/29 Zilkade 1254, Hat, 1207/47337.

⁶⁹ BOA, 1 Mayıs 1849/8 Cemaziyelahir 1265, A. MKT, 187/28.

Önemli başkentlere daha sonra Tahran’da dâhil edilerek, sefir ve diğer çalışanların maaşlarının Alléon’un çektiği poliçelerle ödenmesine karar verildi.⁷⁰ Neredeyse bankerlik kariyeri boyunca sefaretler için poliçe çekmeyi sürdürdü. Daha önce izah edildiği gibi, Darphane-i Âmire sarrafı olarak hakkındaki bazı iddialar nedeniyle kendisi vazgeçmek istediye de hükümet sefaretler için poliçe çekme işine devam etmesine karar vermişti. Dersaadet Bankası’nın faaliyette bulunduğu yıllar boyunca sefaretler sarraflığına banka çatısı altında devam etti. Alléon’a, Dersaadet Bankası kanalıyla sefaretler için çektiği poliçelerin karşılığı olarak 76.377 lira borçlanılmıştı.⁷¹ Bankanın kapanmasından sonra da hükümet sefaretlerin sarraflığını yine Jacques Alléon’un yapmasına karar verdi.⁷² Bu durum onun hükümet nezdinde itibarını koruduğunu ve yönetici kadroyla olan ilişkisinin yakınlığını göstermektedir.

Sefaretlerden gelen posta ve İstanbul’dan gönderilenler Jacques Alléon ve Fransız postanesince posta ücreti ve komisyon karşılığı yerine ulaştırılmaktaydı.⁷³ Çeşitli sebeplerle yurtdışına gönderilen bürokratların yanında, Avrupa’da eğitim gören öğrencilerin maaş ve harcırahları da banker aracılığıyla ödenmekteydi. Mesela Viyana’ya tahsil için giden askeri öğrencilerin,⁷⁴ Paris’teki Mektebi Osmanî’de okuyanların maaş ve masrafları için poliçe çeken banker Alléon’dur.⁷⁵ Öğrenciler için gerekli ödemeyi sonraki yıllarda da sürdürdü.⁷⁶

Hükümetin ihtiyacı olan malları yurtdışından temin edip, getirtmek ve bedelini poliçe ile ödemek Alléon’un yaptığı işler arasındaydı. Alléon’un neredeyse aktif olarak bankerlik yaptığı yıllar boyunca sürdürdüğü faaliyetlerden biri de buydu. Bu mallar sözlükten, ayakkabıya, gözlüğe kadar oldukça geniş bir yelpazeye yayılmaktaydı. Mesela, Fransızca 250 adet sözlük, banker aracılığıyla getirtilmişti.⁷⁷ Yangın tulumbası satın alınmasına karar verildiğinde numune yine banker tarafından Viyana’dan talep edilmişti; ancak, Zaptiye müşirinin inceleyp onay vermemesi üzerine siparişten vazgeçilmişti.⁷⁸ Gözlük,⁷⁹ sahte evrak-ı nakdiyyenin önlenmesi amacıyla gerekli filigranlı kâğıdın imal ettirilip ülkeye getirtilmesi,⁸⁰ çocuklu ve çocuksuz bir çift teşrih kadın modeli, silah ve diğer malzemelerin temini Alléon tarafından yapıldı.⁸¹

Galata bankerlerinin en fazla kâr elde ettikleri alan mali sıkıntı içindeki hazineyi fonlamaktı. Fransız banker de diğer meslektaşları gibi hükümete kredi açtı. Kambiyo anlaşmalarındaki ortaklığı

⁷⁰ BOA, 24 Aralık 1869/10 Cemazeyilahir 1277, HR. MKT, 357/37.

⁷¹ BOA, 7 Şubat 1851/5 Rabiulevvel 1267, MB, 13/154.

⁷² BOA, Ocak-Şubat 1853/Kanun-i Sani 1268, Cevdet, Maliyenr. 575/23564.

⁷³ BOA, 11 Şubat 1847/24 Safer 1263, A. MKT, 66/41.

⁷⁴ BOA, 4 Mart 1840/29 Zilhicce 1255, Cevdet, Maarif nr. 68/3366.

⁷⁵ Öğrencilere yıllık ödeme dört taksitte yapılmaktaydı. Dörtte birinin peşin olarak verilmesi usüldendi. Diğer masraflarla beraber 15.000 franklık poliçe Paris’e ulaştığında karşılığı Osmanlı lirası olarak bankere ödenecekti (BOA, 7 Eylül 1862/12 Rabiulevvel 1279, A.MKT. MHM, 242/72).

⁷⁶ 2 Kasım 1857/14 Rabiulevvel 1274, BOA, HR. MKT, 218/45.

⁷⁷ BOA, 26 Mart 1838/29 Zilhicce 1253, Hat, 697/33654.

⁷⁸ Tek tulumbanın bedeli bankere hazine tarafından ödendi (BOA, 12 Eylül 1849/24 Şevval 1265, A. MKT, 224/7).

⁷⁹ BOA, 16 Ekim 1852/21 Rabiulahir 1279, A.MKT. MHM, 240/28.

⁸⁰ Kâğıt için 500.000 Frank bankere ödenecekti (BOA, 21 Aralık 1861/18 Cemaziyelahir 1279, A. MKT. MHM, 380/4). Kâğıt için Viyana’ya da sipariş verildi ve 78.000 florinin poliçesi ulaştığında bedeli hazine tarafından tekiye edildi (BOA, 3 Ocak 1862/2 Recep 1278, A. MKT. NZD, 389/76; BOA, 31 Ocak 1862/2 Recep 1278, A. MKT, MHM, 389/76).

⁸¹ Kundura imali için daha önce getirttiği malzelerin parasını talep etti (BOA, 13 Mart 1866/25 Şevval 1282, A. MKT. MHM, 350/75).

sırasında ve Dersaadet Bankası'nın müdürlüğü yaptıkları dönemde Emmanuel Baltazzi'yle birlikte hükümete borç veren Alléon, tek başına da hazinenin kısa vadeli nakit taleplerine olumlu yanıt veriyordu. Özellikle 1840'ların ortalarından itibaren hükümet cari harcamalar için bankerle istikraz anlaşmaları yapmaktaydı. Aşağıda izah edilen çeşitli kredi anlaşmalarıyla yaklaşık 15 yıllık dönemde Jacques Alléon'un Darphane-i Âmire ve sefaretler sarraflığı, kambiyo anlaşmaları yanında iç borçlanmada da tercih edilen bankerler arasında yer aldığı gösterilmeye çalışılacaktır. Ele alınan borç anlaşmaları, kredi koşullarının giderek ağırlaştığı ve zaman içinde bankerin, Galata'daki meslektaşları gibi, Avrupalı finans çevrelerinden temin ettiği uzun vadeli fonları, kısa vadeli ve faizli sözleşmelerle hükümete plase ettiğini ortaya koymayı amaçlayan örneklerdir.

Hükümet için yaptığı diğer işlemler gibi, hazinenin nakit ihtiyacı arttığında fon temini için de başvurulan bankerlendendi. 1840'ta hazine için Jacques Alléon'dan zamanında ödenmezse her beş lira için aylık %5 faizle 50.000 lira borçlanılmıştı. 1843 yılına gelindiğinde borcun bir kısmı ödenmişti, kalanı bankerin talebiyle frank cinsinden hesaplandı ve 1.219.512 franka yıllık %10 faiz tediyesi kararlaştırıldı.⁸² Bu tarihten sonra giderek daha fazla borçlanılmaya başlanmıştı. Jacques Alléon ve Emmanuel Baltazzi'den Nizamiye askerlerinin 1845 yılı Haziran ayı maaşları için 30.000 lira borç alındı.⁸³ Bu dönemdeki borçlanma genellikle faizsizdir; tek koşul zamanında ödenmesidir. Hükümetin kredi gereksinimi giderek artınca, bankerler de faiz talep etmeye başladılar. Özellikle 1848 yılında Avrupa'da başlayan ve Osmanlı Devleti'ni de etkileyen kriz, hazinenin nakit ihtiyacının artmasına dolayısıyla yeniden borçlanmasına sebep oldu. Krizin etkisiyle Alléon ve Baltazzi'den alınan krediler arasında 1848 yılı Eylül ayındaki önemlidir. Çünkü bu borçlanmadan sonra bankerlerden alınacak kredilere zamanında ödenmesinden bağımsız olarak faiz verilmesi kararlaştırıldı.⁸⁴

Dersaadet Bankası kanalıyla Avrupa'ya çekilen poliçelerin ödenme zamanı gelmiş olduğu için bankerler, hükümetten para istedi. Buna karşılık hükümet, kambiyo kurunun hızla yükselme riskinden dolayı Alléon ve banka yönetimindeki ortağından 50.000 lira borç aldı. Meclis-i Vâlâ başkanının odasına çağrılan iki bankerle, her biri adına 25.000 liralık istikraz için pazarlık yapıldı.⁸⁵ İlk üç ay faiz ödemesi yapılmayacaktı; bu sürenin bitiminde taksitler tamamlanmazsa faiz işletilecekti.⁸⁶ 1849 yılı Mart ayında ikiliden 75.000 lira daha istendi. Alléon ve Baltazzi, kişi başına 25.000 lirayı her 5 lira için aylık 2,5 kuruş faiz karşılığında vermeyi kabul ettiler.⁸⁷

Ekonomik krizin etkileri yanında Avrupa'da yaşanan 1848 ihtilallerinin Osmanlı Devleti'ne sıçraması önemli bir tehdit unsuruydu ve tehlikeye karşılık ihtiyat fonu oluşturulması kararlaştırıldı.⁸⁸ Fon için belirlenen 600.000 liranın yarısının Alléon ve Baltazzi'den istenmesine karar verildi.⁸⁹ Alléon ve Baltazzi, yeni dönem kambiyo anlaşmasının kendileriyle imzalanmasını şart koşarak parayı

⁸² BOA, 22 Kasım 1843/29 Şevval 1259, C. ML, 510/20789; İ. DH, 93/4681.

⁸³ BOA, 14 Ekim 1845/12 Şevval 1261, Cevdet, Askeri, nr. 38698.

⁸⁴ BOA, İ. MSM, nr. 533 Lef 4. Alléon ve Baltazzi'den 30.000 lira borç alındı (*MAD. d.*, nr. 12048, s. 34-35).

⁸⁵ Üç aylık bir zaman diliminde karşılık gösteriler havaleler bankerlere ulaşmazsa, evrak-ı nakdiyye faizi kadar faiz ödenmesi taahhüt edildi (BOA, 14 Eylül 1848/15 Şevval 1264, A. MKT, 148/8; BOA, 4 Ekim 1848/5 Zilkade 1264, İ. MSM, nr. 533).

⁸⁶ BOA, 6 Eylül 1848/7 Şevval 1264, İ. MSM, nr. 531 lef 5.

⁸⁷ BOA, 20 Mart 184/24 Rabiulevvel 1265, Cevdet Maliye, nr. 4413.

⁸⁸ 13 Mart 1849/18 R 1265, *Ceride-i Havâdis*, nr. 427, s. 1.

⁸⁹ BOA, 12 Mart 1849/17 Rabiulevvel 1265, İ. HR, nr. 2404; BOA, 1 Mayıs 1849/7 Cemazeyilevvel 1265, Cevdet Maliye, nr. 28412.

vereceklerini söylediler.⁹⁰ 50.000 liralık taksitler halinde altı ay içinde teslim edeceklerdi.⁹¹ 1851’de bütçe açığı ve maliyenin masrafları nedeniyle yeniden iki bankere başvuruldu ve 125.000 liralık yeni bir borç alındı.⁹² 1851 yılı ortasına gelindiğinde hükümet maaşları ödemekte sıkıntıyla karşılaşınca, Haziran aylıkları ve diğer bazı masraflar için Alléon ve Baltazzi’den 95.000 lira alındı. Borçlanma koşullarının nispeten hâlâ ılımlı olduğu dönemdi ve Alléon ve Baltazzi, yine faizsiz kredi vermeyi kabul ettiler. Geri ödemenin bir kısmı Darphane-i Âmire’nin mahzenlerinde bulunan bakır 9 kuruştan Alléon ve Baltazzi’ye satılarak karşılandı.⁹³ 15 Eylül 1852’de bu kez Hazine-i Hassa için Alléon ve Baltazzi’den 10.000 lira istikraz edildi.⁹⁴

Baltazzi ve Alléon, banka adına, hazineye 18 Mart 1851 tarihinde 75.000 liralık yeni bir borç daha verdiler. Ayrıca, bankanın borcunun ödenmesi için dış istikraz arandığı sırada, bu krediden mahsup edilmek ve Bağdat’taki ordunun maaş ödemelerinde kullanılmak üzere, 13 Temmuz 1852’de emanet pusulasıyla 75.000 liralık başka bir avansı da hükümetin kullanımına sundular. Hazine için Alléon’un kumpanyasından alınan borçlar, çeşitli bölgelerin gelirlerinden havale yoluyla ödenmişti.⁹⁵ Hazine-i Hassa için iki bankerden 15 Eylül 1852 tarihinde 10.000 lira borç alındı.⁹⁶ Kuşkusuz bankerle yapılan kredi anlaşmaları bunlarda sınırlı değildir. Daha fazla sözleşme bulunmaktadır. Ancak, 1840’tan hemen hemen 1852 yılı sonuna kadar olan borçlanma örnekleri Alléon’un, hazinenin açıklarının kapatılmasında da tercih edilen bir banker olduğunu kanıtlamaktadır. Bu yüklü miktardaki borçlanmalar, onun mali açıdan güçlü olduğunu ve önemli miktarda servet elde ettiğini göstermektedir.

Banker Alléon, Dersaadet Bankası kapandıktan sonra da maliyeye çalışmaya devam etti. Aynı şekilde sefaretler ve yurtdışındaki öğrenciler için poliçe çekmeyi ihtiyaç duyulan malları temin etmeyi de sürdürdü. Alléon’un İstanbul’daki ekonomik faaliyetleri 1860’ların ikinci yarısından itibaren sona erdi. Özellikle 1861’de Bank-ı Osmanî-i Şahane’nin kurulması, bankaların fonksiyonunu yerine getiren bankerlerin bu faaliyetlerini devam ettirmelerini sıkıntıya soktu. Hayatta kalabilmeleri, faaliyetlerini Bank-ı Osmanî-i Şahane’yle rekabet edebilecek şekilde revize etmelerine bağlıydı. Tahminimizce 71 yaşındaki Alléon, kendini emekli etmeyi tercih etti. Kumpanyasını ortaklarından Vincent Crespın’e devretti ve Paris civarında Etang-la-ville şatosunda yaşamaya başladı. 1870 yılına kadar Fransa’da kalan Alléon, aynı sene başlayan Fransa-Prusya Savaşı sırasında uzun süren kuşatmanın ardından 1871 Ocak ayında Paris’in düşmesi üzerine İstanbul’a döndü. Bir daha İstanbul’dan ayrılmadı ve 30 Ocak 1876’da vefat etti.⁹⁷

⁹⁰ İki bankerden alınacak borcun bazı bölgelerin gelirleriyle ödenmesi kararlaştırıldı. Bunlar, Bağdat, İzmir, Halep, Şam, Sayda, Adana’nın bakaya gelirleriyle, Edremit, Ayvalık ve Midilli zeytinyağı âşarıydı (BOA, 12 Mart 1849/17 Rabiulevvel 1265, İ.HR, nr. 2404; BOA, 1 Mayıs 1849/7 Cemazeyilevvel 1265, Cevdet Maliye, nr. 28412).

⁹¹ Borca karşılık yıllık %10 oranında faiz ödenecekti (BOA, İ. HR, nr. 2404)

⁹² Paranın 50.000 liralık kısmı geri ödendi, kalanı için havale çıkarıldı (BOA, 27 Ocak 1851/24 Rabiulahir 1267, Cevdet Maliye, nr. 31364).

⁹³ BOA, *MAD.d*, nr. 12048, s. 58.

⁹⁴ Paranın tamamı bankerlere geri ödendi (BOA, 26 Ocak 1859/21 Cemaziyelahir 1275, *HH. d*, nr. 446, s. 97).

⁹⁵ BOA, 30 Mayıs 1860/10 Zilkade 1276, A. A. MKT. MHM, 184/7; BOA, 11 Haziran 1860/22 Zilkade 1276, A. AMT. MHM, 184/93.

⁹⁶ BOA, 28 Aralık 1858/21 Cemazeyilahir 1275, *HH. d*, nr. 446, s. 97.

⁹⁷ O. Jamgoçyan, *a.g.e.*, s. 106.

Sonuç

Bu çalışma, Fransız banker Jacques François Antoine Alléon'un bir banker olarak Osmanlı maliyesiyle ilişkisindeki temel dinamikleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Hükümetle en uzun süreli işi Darphane-i Âmire ve devletin yurtdışındaki temsilcileri sefaretlerin sarraflığını yapmaktı. Rakiplerinin onun hakkında ortaya attığı iddialara rağmen, hükümet nezdinde itibarını kaybetmedi ve konumunu sürdürdü. Çalışmamızda gösterdiğimiz gibi, Jacques Alléon'un itibarını korumasında yurtdışındaki bankerlerle olan iş ilişkisinin önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Bakır satışı yaptığı Avusturya'nın ünlü bankeri Baron Sina'nın hükümete yazdığı dilekçenin, Alléon'un Darphane-i Âmire sarraflığını sürdürmesinde etkisi bulunduğu ifade edilebilir. Çünkü Alléon'un Darphane-i Âmire için sattığı bakırın en önemli alıcısı banker Baron Sina'ydı. Fransız sefaretinin ona sağladığı ayrıcalıklı konum ve himayenin de Alléon'un koruma çemberini genişletip sağlamlaştıran unsur olduğu iddia edilebilir. Bankerliğini yaptıklarını üst düzey yöneticilerle olan yakınlıkları Galata bankerlerinin Osmanlı maliyesiyle ilişkilerinde belirleyici rol oynamaktaydı. Mustafa Reşid Paşa'yla olan ilişkisi ve paşanın onun hakkında olumlu görüş belirtmesi, Alléon'un hükümet nezdindeki konumunu güçlendirmiştir. Bu sebeple Darphane-i Âmire ve sefaretlerin nakdi işlemlerini sürdürmesinde Mustafa Reşid Paşa'nın desteğinin de etkili olduğu belirtilebilir. Üstlendiği Darphane-i Âmire sarraflığının onun hükümetle önemli anlaşmalar yapmasına ve Osmanlı lirasının İngiliz sterlini karşısındaki stabilitesini sağlamak üzere kambiyo kontrolünde tercih edilmesine yol açtığı çalışmada ulaşılan bir başka sonuçtur. Hatta kambiyo kurunun kontrolü zorunlu hale gelince bu işi üstlenmesi için banker arayışlarında Darphane-i Âmire sarrafi olduğu için ilk başvuru isim olduğu söylenebilir. Bu sonucu destekleyen bir diğer unsur da kambiyo anlaşmalarında onun talep ettiği koşulların büyük ölçüde kabul edilmesidir. Kambiyonun kontrolü ve kâğıt para kaimenin istikrarının sağlanması zorunluluğu nedeniyle, banka kurulması için hükümeti ikna etmeyi de başarmıştır. Dersaadet Bankası'nı Baltazzi'yle kurarak hükümetin kısa vadeli kredi taleplerini karşılamış ve kambiyo kontrolünü devam ettirmiştir. Bankanın yüklü miktarda zararla kapanmasına karşılık Alléon ve Baltazzi nişanla ödüllendirilip, tüm usulsüzlük iddialarından aklanmışlardır. Bunda da yine Avrupalı finans çevreleriyle bağlantıları ve itibarının etkili olduğu ileri sürülebilir.

Sonuçta, devletle uzun süreli mali ilişkisini, yurtdışı bağlantıları ve Fransız sefaretinin koruması altında sürdüren Jacques Alléon, 19. Yüzyılda sermaye biriktirerek hızla güçlenip finans kurumlarını tesis eden Galata bankerlerinin öncü örneğidir.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA):

I. Arşiv Kaynakları

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

1. Belgeler*

Sadaret Mektubî Kalemi (A.MKT)

Sadaret Mektubî Kalemi, Mühimme (A. MKT. MHM)

Sadaret Mektubî Kalemi, Umum (A. MKT. UM)

Cevdet, Askeri
Cevdet, Hariciye
Cevdet Maarif
Cevdet, Maliye
Hatt-ı Hümayun (HAT)
Hariciye Nezareti, Mektubî Kalemi (HR. MKT)
İrade, Dahiliye (İ. DH)
İrade, Hariciye (İ. HR)
İrade, Mesail-i Mühimme (İ.MSM)
Hazine-i Hassa (HH)
Maliyeden Müdevver Defterler (MAD)
Varidat (ML. VRD)

* Belgelerin numaraları metin içerisinde verilmiştir.

II. Kaynak Eser ve İncelemeler

- Akyıldız, Ali, *Para Pul Oldu Osmanlı'da Kağıt Para, Maliye ve Toplum*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- Akyıldız, Ali, “Sarrafılık”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, XXXVI, İstanbul, 2009, ss. 163-165.
- Al, Hüseyin, *Tanzimat Dönemi Bankacılık Teşebbüsleri (1840-1842)*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.
- Al, Hüseyin, “Osmanlı Devleti’nde İlk Kambiyo İstikrarı Sözleşmesi”, *Toplumsal Tarih*, Temmuz 2000, ss. 4-9.
- Alléon, Christophe, “Les Alléon. Deux siècles de presence française a İstanbul”, *Oirents*, Mayıs 2008, ss. 23-25.
- Alemdar, Korkmaz, İstanbul (1875-1964), Türkiye’de Yayınlanan Fransızca Bir Gazetenin Tarihi, Ankara 1980.
- Autheman, Andre, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Osmanlı Bankası Bank-ı Osmanî-i Şahane*, çev. Ali Berktaş, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul 2002.
- Dadyan, Saro, *Osmanlı’da Ermeni Aristokrasisi*, Everest Yayınları, İstanbul Ekim 2011.
- Edhem, Eldem, *135 Yıllık Bir Hazine Osmanlı Bankası Arşivinde Tarihten İzler*, Osmanlı Bankası Yayını, İstanbul 1997.
- Edhem, Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, çev. Ayşe Berktaş, Osmanlı Bankası Tarihi Araştırma Merkezi ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1999.
- Hasan Ferid, *Nakid ve İtibari*, C. III, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1334.

- Hulkiender, Murat, *Bir Galata Bankerinin Portresi: George Zarifi (1806-1884)*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul 2003.
- Jamgoçyan, Onnik, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Saraflık Rumlar, Museviler, Frenkler, Ermeniler (1650-1850)*, çev. Erol Üyepazarcı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Temmuz 2017.
- Kazgan, Haydar, *Galata Bankerleri*, İstanbul, 1991.
- Kazgan, Haydar, “Galata Bankerleri”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul 1985, III, ss. 762-764.
- Kazgan, Haydar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Bankacılık Tarihi*, İstanbul, 2005.
- Kechriotis, Vangelis, “Yunan Smyrna'sı: Cemaatlerden Tarihin Pantheon'una”, *İzmir 1830-1939 Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar*, Çev: Işık Ergüden, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, ss. 73-89.
- Manav, Nursel, *Devlet Banker İlişkileri Çerçevesinde Baltazzi Ailesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.
- Pamuk, Şevket, “Osmanlı Devleti'nin İç Borçlanma Kurumlarının Evrimi 1600-1850”, *Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler I*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul 2006, s. 27-38.
- Pamuk, Şevket, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- Pamuk, Şevket, *Seçme Eserler I Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 133-146.
- Şahiner, Araks, *The Sarrafs of İstanbul: Financiers of the Empire*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995.
- Toprak, Zafer, *İttihad-Terakki ve Cihan Harbi Savaş Ekonomisi ve Türkiye'de Devletçilik 1914-1918*, Homerkitabevi, İstanbul, 2003.
- Toprak, Zafer, “Osmanlı Devleti'nde Para ve Bankacılık”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, III*, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, ss. 760-770.
- Üsdiken, Behzat, *Pera ve Beyoğlu'nda Bankalar... Bankerler... Sarraflar... Tefeciler... Kuyumcular...*, Kentbank, İstanbul, 2000.
- Üsdiken, Behzat, “Alléon Ailesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi C. I*, İstanbul 1993, ss. 205-206.
- Üsdiken, Behzat, “Bankalar Caddesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi C.II*, İstanbul, 1993, ss. 49-50.
- İnternet Kaynakları
<https://www.geni.com/people/Jacques-All%C3%A9on/6000000007289291786;20/01/2018;sa:20;24>
- III. Gazeteler**
Ceride-i Havâdis, nr. 427.